HIERATISMUL ŞI SOFIANISMUL VIEȚII ŞI OPEREI ÎNALTPREASFINȚITULUI PĂRINTE MITROPOLIT NICOLAE CORNEANU*

Pr. conf. univ. dr. NICOLAE MORAR

Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Dr. Nicolae Corneanu face parte din categoria ierarhilor creştini cu o amplitudine spirituală greu de comparat şi cu o atitudine intelectuală dificil de imitat.

La 21 noiembrie 2013, Înaltpreasfințitul Părinte Nicolae a împlinit 90 de ani, din care, peste jumătate, dăruiți arhipăstoririi Mitropoliei Banatului şi 70 de ani de slujire a Bisericii Ortodoxe.

Născut la Caransebeş, în familia preotului Liviu şi a preotesei Elena Corneanu, între anii 1934-1942 a parcurs etapele şcolare preuniversitare, după care a urmat *Facultatea de Teologie Ortodoxă* din Bucureşti (1942-1946).

De la vârsta „priceperii" slujeşte la altarul credinței, iar la cel al bisericii de aproape 60 de ani. Activitatea pastoral-misionară şi-a fundamentat-o pe valori confirmate şi brevetate de conştiința civică. Dragostea, seriozitatea şi discernământul, pe de o parte, iar pe de altă parte, sinceritatea, discreția şi modestia sunt cele două „triode" prin care a primit şi a dăruit credincioşilor înțelepciunea evanghelică şi harul minunat al lui Hristos Domnul.

Vocația teologică a Mitropolitului Nicolae al Banatului s-a întrezărit încă din timpul studiilor universitare. La 20 de ani a debutat în „Foaia Diecezană" din Caransebeş, cu un studiu despre Sfântul Ciprian al Cartaginei, iar după absolvirea studiilor de licență (1946) a

* Secțiuni din textul de față au apărut în lucrarea: *Înaltpreasfinția sa Nicolae Corneanu, Arhiepiscop al Timişoarei şi Mitropolit al Banatului, Membru de onoare al Academiei Române. Omul şi opera*, Ed. Academiei, 2013, p. 22-49.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

urmat cursurile de doctorat, elaborând, sub îndrumarea marelui patrolog Ioan G. Coman, teza cu titlul: *Viaţa şi petrecerea Sfântului Antonie cel Mare. Începuturile monahismului creştin pe Valea Nilului*, iar la 30 iunie 1949 a fost declarat doctor în teologie.

În aceeaşi perioadă, şi-a însuşit nu numai limbile moderne, de circulaţie culturală, ci şi cele clasice, la nivel de specialist, orientându-şi activitatea de cercetare, de peste 70 de ani, către literatura patristică şi nu numai[1].

Mediul teologic românesc l-a remarcat încă din timpul studiilor universitare, mărturie fiind frecvenţa cu care a publicat în revistele vremii – „Biserica Bănăţeană", „Foaia Diecezană", „Duh şi Adevăr" –, fapt pentru care a fost propulsat în viaţa academică – la 24 de ani era profesor la *Academia Teologică* din Caransebeş şi apoi la *Seminarul Teologic* din Caransebeş, iar la 36 de ani era conferenţiar universitar la *Institutul Teologic de Grad Universitar* din Sibiu.

Activitatea didactică de la catedrele *Academiei* şi *Seminarului Teologic* din Caransebeş, precum şi cea de la *Institutului Teologic* din Sibiu a fost remarcabilă. Ea face obiectul unor evocări pline de admiraţie ale foştilor discipoli, care, cu recunoştinţă, rememorează prestanţa, cu adevărat universitară, a magistrului lor, deosebita disponibilitate a dascălului de odinioară de-a le fi îndrumat lecturile, dar mai ales capacitatea de a-i fi orientat, ştiinţific şi metodic, în viitoarea activitate profesională, consacrată predării şi cercetării în domeniul teologic[2].

În anul 1960 a fost hirotonit *ieromonah*, iar la 15 decembrie a fost ales de Colegiul Electoral Bisericesc *Episcop al Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului*. O lună mai târziu (12 ianuarie 1961), a fost tuns în monahism la Mănăstirea Cernica, iar la 15 ianuarie 1961 a

[1] D. Popescu, Mitropolit Nicolae Corneanu, *Patristica mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creştine*, Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1987, 422 p., în „Mitropolia Banatului", nr. 5/1988, p. 129.

[2] Despre calitatea activităţii didactico-metodice a profesorului Nicolae Corneanu, studenţii de odinioară (pr. prof. univ. dr. Sorin Cosma) afirmă că au fost dominate, pe de o parte, de concizie (prelegerile), iar pe de altă parte, de referinţe critice, aduse la zi – „o bibliografie impresionantă pentru toate domeniile ştiinţei teologice (istoric, exegetic, practic şi sistematic)".

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

fost hirotonit întru *Arhiereu* de către Patriarhul Iustinian[3], fiind instalat ca *Episcop al Aradului* la 22 ianuarie, în Catedrala Episcopală din Arad. La 17 februarie 1962, avea să fie ales de Colegiul Electoral *Mitropolit al Banatului* şi *Arhiepiscop al Timişoarei şi Caransebeşului* – instalarea s-a făcut la 4 martie 1962, în Catedrala Mitropolitană din Timişoara[4]. De atunci, Înaltpreasfinţia sa este Părintele spiritual al credincioşilor timişeni, arădeni şi cărăşeni, un Prelat mereu preocupat de viaţa Bisericii, de întrebările şi răspunsurile pe care Biserica e datoare să le dea la problemele existenţiale ale păstoriţilor ei.

După alegerea şi întronizarea ca Mitropolit al Banatului, s-a produs o nouă alegere, nu mai puţin importantă, dacă ne raportăm la contextul politic de atunci: cooptarea ca *membru* a Înaltpreasfinţitului Părinte Nicolae în „Grupul de studii patristice", forum înfiinţat de Comisia „Credinţă şi Constituţie" a *Consiliului Ecumenic al Bisericilor*[5].

Activitatea pastorală şi misionară a Ierarhului a fost laborioasă: a participat la conferinţe preoţeşti, la jubileele unor enorii şi coruri parohiale, la cursurile pastoral-misionare şi la activităţile cultural-spirituale organizate în cadrul Seminarul Teologic din Caransebeş; la sfinţiri de biserici în judeţele Caraş-Severin şi Timiş, la comemorarea unor personalităţi importante din viaţa Bisericii şi la inaugurări de case parohiale nou construite în enoriile Arhiepiscopiei. Totodată, a hirotonit diaconi şi preoţi, care slujesc încă la altarele bisericilor din Arhiepiscopia Timişoarei şi Episcopia Caransebeşului[6].

După instalarea ca Arhiepiscop al Timişoarei şi Caransebeşului şi Mitropolit al Banatului, Vlădica Nicolae a analizat atent realitatea

---

[3] Hirotonia întru Episcop a avut loc la biserica „Sfântul Spiridon cel Nou" din Bucureşti. * * *, *Hirotonia şi Investitura P. S. Episcop Dr. Nicolae Corneanu*, în „Mitropolia Banatului", nr. 1-4/1961, p. 51-61.

[4] * * *, *Ierarhul Mitropoliei Banatului*, în „Mitropolia Banatului", nr. 1-4/1962, p. 3-4.

[5] * * *, *Conferinţă internaţională de studii patristice*, în „Altarul Banatului", nr. 11-12/1963, p. 570.

[6] A se vedea rubrica: *Viaţa bisericească în cuprinsul Mitropoliei Banatului*, în „Mitropolia Banatului", 1962-2014.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

istorico-socială dată. Cum la Timişoara relaţiile dintre locuitorii urbei stăteau şi stau sub semnul înţelegerii, tânărul Ierarh a realizat că aceeaşi atitudine de frăţietate se cădea şi se cade să domnească şi între fidelii confesiunilor creştine şi nu numai. Astfel, a cultivat şi continuă să promoveze relaţii armonioase cu romano-catolicii, cu protestanţii şi cu neoprotestanţii, inclusiv cu evreii, o comunitate – statisticile o arată – destul de importantă în deceniul al şaptelea al secolului trecut în comparaţie cu situaţia ei actuală. (Mai nou, aceeaşi deschidere o manifestă faţă de musulmani, reprezentaţi în metropola bănăţeană de diverse persoane venite din arii geografice diferite.)

Nu de puţine ori după Revoluţie, acţiunile Arhiereului nostru dinainte şi după 1989 au fost sever criticate. I s-a imputat faptul că nu s-a împotrivit regimului comunist sau că, începând cu anul 1990, a făcut largi concesii confesiunii greco-catolice. Deşi observaţiile în discuţie sunt întemeiate, în spatele lor se ascunde o realitatea complexă.

În perioada regimului comunist, Biserica noastră, ca de altfel şi celelalte Biserici Ortodoxe din fostele State comuniste (fosta Uniune Sovietică, fosta Iugoslavie, Albania şi Bulgaria), din motive doctrinar-teologice şi canonice, dar mai ales din cauza condiţionărilor istorice, au fost subordonate puterii de Stat. Dictatura exercitată asupra Bisericilor din ţările amintite şi de la noi a blocat orice încercare de conducerea „autonomă" – ideea politică era explicită: nimeni nu putea să aibă o altă „conducere" (inclusiv în materie bisericească) decât cea situată în fruntea ţării. În plus, au fost exploatate politic însuşirile tradiţionale ale Bisericilor Ortodoxe – devotamentul faţă de popor şi specificul naţional –, Bisericile naţionale, cu conducerile lor, fiind astfel controlate şi manipulate în scopul intereselor de Stat!

Dacă alţi credincioşi (de exemplu, romano-catolicii), în acel context, au avut un oarecare sprijin venit din afara ţării, noi n-am avut niciun protector în acest sens[7]. Aşa se face că Prelatul bănăţean – o conştiinţă lucidă, ajunsă la o demnitate precum e *episcopatul* – a procedat în aşa fel încât s-a opus într-atât comunismului încât să nu

[7] N. Corneanu, *Pe baricadele presei bisericeşti*, vol. II, Timişoara, 2000, p. 253.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

devină victima lui. Nu s-a „martirizat", pentru că nu împotrivirea era soluția, ci compromisul – acea atitudine capabilă să-i asigure Bisericii o minimă funcționalitate în situația de criză majoră în care se afla.

L-a interesat destinul Bisericii, rostul ei, dar mai ales măsura în care îşi împlinea, ca aşezământ dumnezeiesc, dar şi omenesc, menirea într-un mediu intolerant şi agresiv. Cum nesupunerea şi provocarea nu constituiau atitudini cu sorți de reuşită, Mitropolitul Nicolae s-a repliat în mediul eclesial, apelând la tradiție şi, realmente neobservat, a făcut ca Biserica să fie prezentă şi activă în orientarea religios-morală a credincioşilor şi în protejarea lor de atacurile ideologiei atee. Prin acțiuni catehetico-omiletice şi prin activități pastoral-misionare, credincioşii Bisericii noastre au fost continuu evanghelizați şi deplin integrați în viața sacramental-eclesială.

Cât priveşte atitudinea Părintelui Mitropolit Nicolae față de greco-catolici, ea este fundamentată moral. Cum Biserica Greco-Catolică a fost desființată în mod abuziv, iar bunurile i-au fost naționalizate şi date ortodocşilor, creştineşte era ca fostele biserici şi bunurile lor să revină comunităților greco-catolice, cărora, de altfel, le-au aparținut[8].

[8] „După unirea de la 1918, greco-catolicii nu mai aveau ce drepturi politice să ceară. S-a instaurat regimul comunist şi guvernul Groza a spus aşa: «N-avem nevoie de români care să stea sub ascultarea unui centru care se află în afara granițelor României». Au dat un decret de desființare a Bisericii Greco-Catolice, toate bunurile greco-catolicilor au fost naționalizate şi date ortodocşilor. Toți episcopii greco-catolici, ca şi preoții care n-au acceptat să treacă la ortodocşi, au fost arestați; toți credincioşii au fost chemați la primării să declare, sub semnătură, că trec la ortodoxie. Din 1990, Biserica Greco-Catolică şi-a recăpătat dreptul la existență – şi atât. Despre bunurile care le-au fost luate, decretul nu spunea nimic. În aprilie 1990 au fost nişte discuții cu toți episcopii greco-catolici şi o parte din episcopii ortodocşi, altele cu Iliescu şi în Parlament. Nu s-a ajuns la nici o înțelegere. Au fost câteva momente emoționante: Iliescu era cu Mânzatu, Câmpeanu, Cazimir Ionescu şi cu Caramitru. Caramitru şi Mânzatu ne-au spus: «Părinților, suntem în Săptămâna Patimilor. Cădem în genunchi înaintea Dumneavoastră: înțelegeți-vă!» – şi nu ne-am înțeles. Atunci, Mânzatu i-a spus lui Iliescu: «Dacă dânşii nu se înțeleg, atunci noi să completăm decretul din ianuarie cu prevederea ca fostele biserici greco-catolice să revină comunității cu cel mai mare număr de credincioşi». Este o hotărâre care, din punct de vedere legal, se

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

Merituoasă este şi contribuţia Arhiereului în mediul ecumenic (1961-2000), amintind în acest sens participarea la lucrările Adunării Generale a Conferinţei Creştine pentru Pace (1961) şi la Simpozionul Internaţional: „Căutarea păcii dincolo de diferenţele ideologice" (1980) cu sediul la Praga, precum şi colaborarea cu Institutul Ecumenic „Pro Oriente" de la Viena (1966-1980). A conferenţiat la Oxford, la Universitatea Humboldt din Germania şi la Fundaţia „Pro Oriente" din Viena. De asemenea, a deţinut calitatea de *membru* în Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor (1978-1981) şi de *delegat* al Patriarhiei Române la instalarea Papilor Ioan Paul I şi Ioan Paul al II-lea. A mai făcut parte din delegaţiile Bisericii noastre în deplasările la Patriarhia Ortodoxă a Bulgariei (1966), Bisericile Vechi Orientale din Armenia, Egipt, Etiopia şi Siria (1969, 1979,1997), Biserica Ortodoxă Rusă (1971), Biserica Ortodoxă Greacă (1971), Biserica din Etiopia (1971), Biserica Romano-Catolică din Belgia (1972), Biserica Luterană din Suedia (1987), Patriarhia Ecumenică (1978, 1981,1989), Patriarhia Sârbă (1981 şi 1995) şi Patriarhia Ierusalimului (2000). În sfârşit, a răspuns de comunităţile ortodoxe române de peste hotare (1979-1984), vizitând, de mai multe ori, Statele Unite ale Americii şi Canada (1979), parohiile româneşti din Australia şi Noua Zeelandă (1984) şi parohiile din Europa Occidentală.

Ceea ce e deosebit de important privind prestaţia înaltului Prelat în calitate de reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române în ambianţa mediului ecumenic e faptul că, valorificând cu înţelepciune roadele învăţăturii creştine răsăritene, a reuşit să adune în jurul adevărului mântuitor teologi ai altor confesiuni creştine, teologii protestanţi şi cei romano-catolici împărtăşind aceleaşi idei cu teologii ortodocşi, atunci când mediatorul unor astfel de discuţii era Ciriarhul Nicolae Corneanu al Banatului[9].

justifică, dar din punct de vedere uman – nu! Cum să-ţi aduni credincioşii, când tu vii din catacombe? Ai nevoie de biserici". *Ibidem*, p. 231.

[9] T. Seviciu, *Îngemănare sfântă*, în G. Dinu, *Toamna Mitropolitului,* Editura Mirton, Timişoara, 2002, p. 151-157.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

Pentru meritele ştiinţifice, Întâistătorului Bisericii bănăţene i-au fost acordate mai multe distincţii de onoare şi premii: *membru de onoare* al Academiei Române şi *membru* al Uniunii Scriitorilor din România (1992); *premiul* „pentru întreaga viaţă închinată adevărului, dreptăţii şi libertăţii", acordat de Grupul pentru Dialog Social (1997); *premiul* „Pro cultura timisiensis", conferit de Consiliul Judeţean Timiş (2007); Ordinul Naţional pentru Merit în Grad de Mare Cruce, conferit de „Preşedinţia României" (2000) şi titlurile de *cetăţean de onoare* al oraşelor Timişoara, Lugoj, Caransebeş şi Făget. Iar lumea academică – din care a făcut parte cândva – nu a rămas nici ea indiferentă faţă de „semenul" ei, recompensându-l cu propriile-i onoruri, Înaltpreasfinţia sa devenind „Doctor Honoris Causa" al Institutul Teologic Protestant din Cluj (1978), dar şi al mai multor Universităţii post-revoluţionare, cum ar fi: Universitatea de Ştiinţe Agricole ale Banatului, Universitatea de Vest din Timişoara (2003), Universitatea „Aurel Vlaicu" şi Universitatea de Medicină şi Farmacie din Arad (2003).

Lucrarea pastoral-misionară a Arhiepiscopului Nicolae e dublată, însă, de o operă de autor remarcabilă, care face, de altfel, obiectul rândurilor de faţă: *Temeiurile învăţăturii ortodoxe*[10], *Învăţătura ortodoxă despre mântuire*[11], *Studii patristice*[12], *Patristica mirabilia*[13], *Quo vadis?*[14], *Viaţa şi petrecerea Sfântului Antonie cel Mare*[15], *Origen şi Celsus*[16], *În pas cu vremea*[17], *Farmecul scrierilor patristice*[18], *Patristica – filosofia care mângâie*[19], *Actualitatea*

[10] N. Corneanu, *Temeiurile învăţăturii ortodoxe*, Timişoara, 1981, 150 p.
[11] Idem, *Învăţătura ortodoxă despre mântuire*, Timişoara, 1983, 102 p.
[12] Idem, *Studii patristice. Aspecte din vechea literatură*, Timişoara, 1985, 292 p.
[13] Idem, *Patristica mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creştine*, Timişoara, 1987, 422 p.
[14] Idem, *Quo vadis? Studii, note şi comentarii teologice*, Timişoara, 1990, 425 p.
[15] Idem, *Viaţa şi petrecerea Sfântului Antonie cel Mare*, Timişoara, 1998, 163 p.
[16] Idem, *Origen şi Celsus. Confruntarea creştinismului cu păgânismul*, Bucureşti, 1999, 222 p.
[17] Idem, *În pas cu vremea*, Timişoara, 2002, 141 p.
[18] Idem, *Farmecul scrierilor patristice*, Bucureşti, 2002, 190 p.
[19] Idem, *Patristica – filosofia care mângâie*, Cluj, 2004, 192 p.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

literaturii vechi creştine, *Pe baricadele presei bisericeşti*[20], *Pe firul vremii*[21], *Actualitatea literaturii vechi creştine*[22], *Pentru mai binele obştesc*[23], la care se adaugă traducerile adnotate: *Scara raiului*[24], *Viaţa Fericitului Pahomie*[25] şi altele. Nu mai puţin importante sunt colaborările Părintelui Mitropolit cu studii şi articole la diverse reviste şi publicaţii româneşti – „Altarul Banatului", „Studii Teologice", „Ortodoxia", „Învierea", „Jurnalul literar", „Orizont", „Gândirea", „Vatra" –, precum şi amplele interviuri acordate posturilor locale şi naţionale de radio şi televiziune.

Şi-a intitulat multe dintre lucrări: „culegere de texte", sau „studii". În realitate, ceea ce oferă spiritualităţii şi culturii româneşti e o *operă*, în sensul autentic al cuvântului, *complexă* şi *completă*! E un construct teologic maiestuos, cu ziceri ale scriitorilor şi Părinţilor Bisericii care au vorbit cu şi despre Dumnezeu, dar şi cu propriile-i gânduri, născute în urma reflecţiilor asupra celor sfinte şi a conversaţiilor cu Cel preaînalt!

Ce face Mitropolitul Nicolae în opera sa? Prezintă realizările spiritual-culturale ale Sfinţilor Părinţi şi ale sale, acoperind toate direcţiile de cercetare teologică: istorică, biblică, sistematică şi practică. La aceste aspecte ne vom referi în cele ce urmează.

1. Teologie şi teologhisire în opera Mitropolitului Nicolae Corneanu

Aşa cum am arătat, domeniul teologic reprezintă axa în jurul căreia se concentrează toată cugetarea şi scriitura Ierarhului cărturar.

Plecând de la contradicţiile doctrinare care ţin în prezent Bisericile creştine despărţite, înaltul Prelat s-a oprit în mod stăruitor asupra *Sfintei Scripturi* şi a *Sfintei Tradiţii* şi a modului în care

[20] N. Corneanu, *Pe baricadele presei bisericeşti*, vol. I-II, Timişoara, 2000, vol. I 898 p.; vol. II, 392 p.
[21] Idem, *Pe firul vremii. Meditaţii ortodoxe*, Bucureşti, 2000, 216 p.
[22] Idem, *Actualitatea literaturii vechi creştine*, Timişoara, 2007, 162 p.
[23] Idem, *Pentru mai binele obştesc*, Timişoara, 2008, 186 p.
[24] Sfântul Ioan Scărarul, *Scara raiului*, Timişoara, 1994, 564 p.
[25] *Viaţa Fericitului Pahomie*, Bucureşti, 1995, 116 p.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

acestea au fost şi sunt receptate de către Biserici, într-o importantă lucrare teologică, intitulată*Temeiurile învăţăturii ortodoxe.*

Opusculul este un răspuns la nevoile spirituale ale credincioşilor, o carte de teologie menită să ofere cunoştinţe fundamentale oricărui creştin, dar mai ales oricărui enoriaş practicant al Bisericii[26].

Folosindu-se de o judecată de valoare, autorul afirmă cu fermitate că Sfânta Scriptură ocupă centrul gândirii şi vieţii Bisericii Ortodoxe"[27], că a fost păstrată, citită şi explicată mereu de aceasta, iar despre Sfânta Tradiţie notează că este impregnată de Scriptură[28]. Prin urmare, Scriptura este organ şi sediment al Tradiţiei, iar Tradiţia e cea care a difuzat-o înainte de fixarea canonului scriptural[29].

Cum Sfânta Scriptură are izvorul în descoperirea lui Dumnezeu, iar scrierea ei s-a făcut sub inspiraţia Sfântului Duh, ea reprezintă cuvântul lui Dumnezeu[30]. Cu toate acestea, autorul notează că Sfânta Scriptură nu e ferită de agresiuni. E, astfel, amintită atitudinea ereticilor de ieri şi de azi care, pentru a-şi sprijini „rătăcirile", au obişnuit şi obişnuiesc să interpoleze în Biblie ceea ce le convine şi să şteargă ceea ce dezminte concepţia lor[31], afirmând explicit poziţia Sfinţilor Apostoli care cereau mereu credincioşilor din bisericile întemeiate să ţină cu sfinţenie doar Evanghelia ce le-a fost vestită[32].

Abordând două dintre problemele controversate referitoare la relaţia credinciosului cu Scriptura, respectiv accesul acestuia la Cartea Sântă şi tâlcuirea ei, Ierarhul nostru arată că Ortodoxia a pus şi pune Sfânta Scriptură la îndemâna tuturor creştinilor, fără deosebire, cu precizarea că îi îndrumă mereu să apeleze în materie de interpretare la luminile cunoscătorilor şi specialiştilor spre a nu

[26] P. I. David, Nicolae, Mitropolitul Banatului, *Temeiurile învăţăturii ortodoxe*, Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1981, 150 p., în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 3-4/1984, p. 274.
[27] N. Corneanu, *Temeiurile...*, p. 37.
[28] *Idem*.
[29] *Ibidem*, p. 37-38.
[30] *Ibidem*, p. 9.
[31] *Ibidem*, p. 15 şi 22.
[32] *Galateni*, 1, 8.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

greşi[33]. În plus, tâlcuirea Sfintei Scripturi e raportată la Biserică, cea care a dezvoltat o importantă „teologie exegetică şi erminie creştină", dar şi la alte aspecte subtile, care ţin de dinamica sufletului omenesc. Sunt amintite în acest sens două însuşiri spirituale profunde: *darul* şi *dăruirea*. Dacă despre *dar* se arată că e de Sus şi e rezultatul slujirii lui Dumnezeu de către interpret, despre *dăruire* se precizează că e rodul efortului propriu de cercetare şi constă într-un studiu asiduu, care aduce înţelepciune şi cunoaştere. „Dacă la începuturile creştinismului – arată autorul – tălmăcirea cuvântului lui Dumnezeu era mai mult o *harismă*, curând a devenit o misiune întemeiată pe cunoaştere, pe ştiinţă, nu însă ştiinţa proprie, ci aceea *primită* de la Domnul însuşi şi de la Sfinţii Apostoli, păstrată şi transmisă de Biserică potrivit *dreptarului* despre care amintea încă Sfântul Apostol Pavel"[34].

„Dreptarul" evocat, între altele, se precizează că nu s-a limitat la metodele de lucru ale epocii apostolice, ci s-a dezvoltat şi concentrat într-o serie de norme, care formează teoria regulilor de interpretare corectă a Sfintei Scripturi. Iar pentru mai multă rigoare, sunt indicate câteva norme exegetice minimale: *regula contextului, a locurilor paralele, a împrejurărilor, motivului şi uzului vorbirii, aplicarea normei de credinţă* şi *căutarea sensului dorit de autorul inspirat.* Principiile de mai sus sunt necesare ca instrument de lucru pentru oricine doreşte să cunoască şi să tâlcuiască corect Sfânta Scriptură, însăşi cei care până acum vorbeau de „Biblia ce se comentează prin sine" şi de dreptul citirii Bibliei „direct", potrivit înţelegerii şi posibilităţilor oricui, astăzi recunosc necesitatea respectării unor minime cunoştinţe de specialitate[35].

Sfânta Tradiţie e definită ca fiind instrumentul de difuzare al descoperirii divine, respectiv mediul de formare a Scripturii, sub asistenţa Sfântului Duh[36]. Cum modul acesta de a înţelege raporturile dintre Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie nu este singurul,

[33] N. Corneanu, *op. cit.*, p. 19.
[34] *Ibidem*, p. 24.
[35] *Ibidem*, p. 24-25.
[36] *Ibidem*, p. 57.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

valabilitatea Tradiției fiind judecată după „tradiții" denaturate, profane, străine de esența și de funcția spirituală a creștinismului[37], pledoaria pentru valoarea și importanța Sfintei Tradiții e, pe cât de simplă pe atât de tranșant exprimată: în vremea când învăța Iisus Domnul și propovăduiau Sfinții Apostoli nu a existat o Scriptură, în înțelesul de azi, care să fi fost cercetată și care singură să fi fost declarată ca fiind suficientă pentru mântuire[38]. Mai mult, se reamintește că Tradiția a fost izvorul folosit de către sfinții autori când și-au întocmit cărțile intrate în Biblie, și că, alături de Scriptură, Tradiția reprezentă o „moștenire" lăsată de Dumnezeu: Sfânta Scriptură e *moștenirea scrisă*, pe când Sfânta Tradiție e *moștenirea nescrisă*, moștenirea care, la vremea sa, era „grai viu". Deci, Scriptura și Tradiția formează un tot indisolubil[39].

Un ultim și important argument în favoarea egalității dintre cele două surse ale învățăturii creștine este acela că Tradiția e cea care a dat interpretarea autentică a Sfintei Scripturi. Scriitorii creștini și Dascălii Bisericii din perioada creștinismului primar, fiind în posesia predaniilor care lămureau pasajele dificile din Biblie, au lăsat comentarii clasice la întreagă Sfânta Scriptură. Iar acest aspect relevă că nimeni nu putea pricepe mai bine Sfânta Scriptură decât Sfânta Tradiție, care a contribuit la nașterea, alcătuirea, păstrarea și transmiterea ei[40]. Sfânta Tradiție și Sfânta Scriptură nu pot fi considerate ca niște mărimi alăturate, independente și statice. Ele sunt, dimpotrivă, expresia aceleiași realități care este viața Bisericii, în realitatea ei divină, viață în care totul se cuprinde într-un proces al cărui principiu este Duhul Sfânt însuși, sufletul care străbate întreg Trupul tainic al Domnului[41].

O altă temă fundamentală a teologiei creștine este tratată în cartea *Învățătura ortodoxă despre mântuire*. Cum titlul însuși o arată, opusculul prezintă doctrina ortodoxă despre mântuire, fără însă

[37] *Ibidem*, p. 58.
[38] *Ibidem*, p. 63.
[39] *Ibidem*, p. 66.
[40] *Ibidem*, p. 82. Tema în discuție a fost reluată și dezvoltată în lucrarea: *Farmecul scrierilor patristice*, p. 23-41.
[41] *Ibidem*, p. 92.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

a eluda învățăturile celorlalte confesiuni creştine şi sisteme religioase necreştine pe aceeaşi temă – în spațiul lucrării de față am antologat doar o parte a conținutului lucrării propriu-zise şi anume textele despre *atitudinea religiilor necreştine față de mântuire, ideea de mântuire în creştinism* şi *aspectele variate ale învățăturii creştine despre mântuire*.

Încă de la început, Ierarhul teolog aşază sub specia religiosului credința în Divinitate şi dorința de mântuire, arătând că mântuirea e, într-un fel, centrul, e inima însăşi a fenomenului religios[42].

Dacă la populațiile cu o cultură orală, ni se spune că ideea de mântuire corespunde intrării, prin efort asiduu, în ordinea cosmică[43], la hinduşi se precizează că mântuirea reprezintă ieşirea din cercul succesiunii existențelor şi din sfera acțiunii, respectiv un stadiu de existență veşnică în afara timpului şi spațiului, şi se realizează prin coborârea credinciosului în centrul liniştit al sufletului, unde întâlneşte Divinitatea şi se uneşte cu ea[44].

Arhiereul notează că în taoism mântuirea credinciosului se înfăptuieşte prin inserarea într-o „ordine" anume, desăvârşirea personală obținându-se prin trecerea de la iubirea aproapelui la aceea a familiei, de la familie la sat, de la sat la stat şi, în fine, la omenirea întreagă. În fapt, e vorba despre dorul după „armonia" realizată în om şi împrejurul lui, despre un echilibru în lumea realului dominat de Ființa supremă[45].

Ni se atrage atenția că în islam nu se vorbeşte explicit de mântuire, ci despre *succes* şi *punerea la adăpost* contra primejdiei judecății de apoi. Pentru a fi izbăvit din starea în care îl duc păcatele, credinciosul trebuie să creadă în Dumnezeu şi în Mahomed, să se pocăiască şi să săvârşească fapte bune. În mântuirea sa, personală, credinciosul e ajutat de mijlocirea îngerilor şi a sfinților. Recomandate sunt în mod special mărturisirea credinței în Allah şi profetul său Mahomed, săvârşirea de cinci ori pe zi a rugăciunii

[42] N. Corneanu, *Învățătura ortodoxă despre mântuire*, p. 7.
[43] *Ibidem*, p. 11.
[44] *Ibidem*, p. 13.
[45] *Ibidem*, p. 14.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

rituale, practicarea milosteniei, respectarea postului şi a unor numeroase prescripţii de ordin disciplinar, efectuarea cel puţin o dată în viaţă a pelerinajului la Mecca, locul sfânt al islamismului, şi în fine combaterea necredincioşilor[46].

În sfârşit, în privinţa mozaismului Prelatul ne spune că mântuirea era socotită fapta cea mai de seamă a dreptăţii lui Iahve, de ea beneficiind toţi cei ce chemau numele Domnului, toţi cei al căror nume e scris în „cartea" Lui. Izbăvirea a fost sinonimă cu pacea şi fericirea, cu purificarea şi dezrobirea, iar înfăptuitorul ei pământesc nu era nimeni altul decât salvatorul săracilor şi asupriţilor[47].

Din cele arătate înainte, e cert că în toate religiile există elemente pozitive care dau suport sufletesc şi nădejde credincioşilor lor. În privinţa concepţiei creştine despre mântuire, se proclamă dintru început locul central pe care izbăvirea îl ocupă în cadrul învăţăturii de credinţă a Bisericii. Ideea de mântuire este strâns legată de aceea de păcat, Sfânta Scriptură învăţând explicit că mântuirea reprezintă eliberarea de păcat[48].

Evaluată axiologic, doctrina creştină despre mântuire e catalogată ca fiind precisă, sistematică şi sigură. La baza ei stă ideea de *mântuitor*, un Mântuitor însă care nu este creat de om sau chiar de Dumnezeu, nici înconjurat de ceaţă mitică sau de mister, nici străin realităţii istorice. Mântuitorul creştin este însuşi Fiul lui Dumnezeu, dar în acelaşi timp om adevărat[49].

În creştinism, mântuirea este opera iubirii lui Dumnezeu pentru oameni, pe care El îi cheamă la desăvârşire, şi a iubirii omului, care răspunde la această chemare. Mântuirea este un proces teandric, divin şi uman în acelaşi timp, în cadrul căruia se realizează marele miracol al îndumnezeirii omului. Ea e un *dar* ce trebuie câştigat prin acte şi fapte precum *înţelepciunea*, *dreptatea* şi *cucernicia*, însoţite de *iubire*, *nădejde* şi *credinţă*, pe de o parte, iar pe de altă parte, de

[46] *Ibidem*, p. 14-15.
[47] *Ibidem*, p. 17-18.
[48] *Ibidem*, p. 21 şi 29.
[49] *Ibidem*, p. 21-22.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

rugăciune şi acţiunea sacramentală a *Sfintelor Taine*. Cu alte cuvinte, mântuirea se dobândeşte printr-un dinamism spiritual individual şi comunitar, sacramental şi moral[50].

Mântuirea este una dintre lucrările minunate ale lui Dumnezeu, înfăptuită prin întruparea, moartea pe cruce şi învierea din morţi a lui Iisus Domnul. Hristos a făcut tot ceea ce ne depăşeşte şi ne va depăşi de-a pururi, ceea ce niciodată altcineva n-ar fi putut face, tot ceea ce numai singur Dumnezeu întrupat a putut face în locul nostru, iar forţa prin care El lucrează mântuirea noastră e sfântul har – puterea, energia necreată, care izvorăşte din Dumnezeu şi se îndreaptă spre făpturile Sale.

Deşi realizată în mod obiectiv de către Iisus Hristos, deşi iniţiată de Dumnezeu prin harul Său care se acordă oricui, mântuirea trebuie însuşită subiectiv. Ea e o luptă şi o izbândă în doi: a lui Hristos şi a noastră[51], pentru că harul dumnezeiesc, atât de necesar mântuirii, nu lucrează singur şi irezistibil ca şi când noi am fi lipsiţi de libertate şi ca unii ce n-am avea niciun merit în mântuirea noastră[52].

Teoria despre predestinaţie, despre manipularea libertăţii omului de către Dumnezeu, este declarată ilogică şi rectilinie. „Complexul alesului" este o stare morbidă, ce denotă o conştiinţă nefericită, înfricoşată de iad, întrucât harul rezumă darul covârşitor pe care Dumnezeu l-a făcut umanităţii. Dumnezeu a făcut ca harul Său să prisosească în noi pentru a ne ridica din căderea în care ne aflam în urma eşecului în existenţă al protopărinţilor noştri[53].

Mântuirea trebuie însuşită deliberat, prin credinţă şi prin fapte bune. Credinţa este duhul înţelepciunii şi al descoperirii lui Dumnezeu[54]. Ea ne ajută să înţelegem şi să ne însuşim adevăruri care altfel ar rămâne pentru noi taine nepătrunse. E mai mult decât un act intelectual de cunoaştere a lui Iisus Hristos ca mântuitor şi de

[50] *Ibidem*, p. 25.
[51] *Ibidem*, p. 34.
[52] *Ibidem*, p. 36.
[53] *Ibidem*, p. 47-48 şi 68-69.
[54] *Efeseni*, l, 17.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

încredere în El şi în puterea Sa mântuitoare: e forța care angajează, plenar și esențial, funcțiile psihicului uman[55]. Sau într-o lectură a unui cititor al Ierarhului, „credința nu e expresia unei solidarități de club (al unui «noi» care se închide în practica proprie a unui ritual), ci aceea a unui unificator universal, transcendent (adică proxim în străinătatea lui) în raport cu orice determinație socială, istorică ori culturală. Credința, așa cum o înfățișează Mitropolitul Corneanu, nu e excluzivă, ci incluzivă”[56]. Iar faptele bune sunt platforma pe care preocuparea pentru mântuire şi preocuparea pentru împlinirea datoriilor față de lume se întâlnesc şi se sintetizează într-una singură: *iubirea*. Fapta bună arată că sămânța credinței căzută în ogorul nostru sufletesc este în stare să dea rod, este semnul cel mai clar al creşterii în procesul mântuirii până „la starea bărbatului desăvârşit, la măsura plinătății lui Hristos”[57]; faptele bune sunt cele ce schimbă însăşi firea noastră, fiecare faptă bună sporind unirile: a noastră cu Dumnezeu şi a lui Dumnezeu cu noi[58].

Lucrarea mântuitoare, înfăptuită de Dumnezeu prin mijlocirea Fiului Său Iisus Hristos, nu este lăsată la discreția puterilor singure ale credinciosului. În ajutorul nostru vine Biserica, care, în frunte cu ierarhia, continuă opera soteriologică, săvârşită pe cruce[59]. Biserica nu este o abstracție. Ea e o realitate dintre cele mai evidente, care acționează prin Sfintele Taine şi prin slujitorii ei, învestiți cu putere de sus ca „iconomi”[60] ai darurilor dumnezeieşti[61].

În strânsă legătură cu lucrarea prezentată mai sus se află tâlcuirea operei Sfântului Ioan Sinaitul, *Scara raiului*[62], text adnotat cu remarci irevocabile de către traducător. După ce cu ani înainte s-a ocupat de simboluri religioase cu semnificație mistică la Sfinții

[55] N. Corneanu, *op. cit.*, p. 50.
[56] M. Maci, *Mărturia atenției*, în „Vatra”, nr.11-12/2008, p. 74.
[57] *Efeseni*, 4, 13.
[58] *Efeseni*, 4, 24.
[59] N. Corneanu, *op. cit.*, p. 62.
[60] *I Corinteni*, 4, 1
[61] N. Corneanu, *op. cit.*, p. 62.
[62] Sfântul Ioan Scărarul, *op. cit*.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

Părinți, desluşind între acestea: *drumul* sau *calea, podul, muntele, fântâna* sau *izvorul*[63], *scara* e un simbol care l-a marcat fiinţial.

Scara – afirmă Părintele Mitropolit – rezumă întreaga spiritualitate patristică de până la ea; şi nu numai că o rezumă, ci o sistematizează, punând-o sub semnul unui simbol foarte sugestiv: acela al urcuşului şi al treptelor pe care, suindu-le, oricine poate ajunge la desăvârşire[64]. Constatarea amintită l-a făcut să monografieze cu o sporită atenție personalitatea Sfântului Ioan şi locul lui în cultul ortodox, dar şi conținutul *Scării* în privința structurii, izvoarelor, stilului, teologiei, a influenței asupra scriitorilor patristici şi a scriitorilor creştini, urmărind totodată traiectoria ei manuscrisă, tipărită şi tradusă în mediul eclesial universal şi cel românesc.

Scara arată drumul cel bun celor ce aleargă să-şi scrie numele în cartea vieții celei din ceruri, iar fusele sale sugerează clar ideea de urcare, treaptă cu treaptă, în virtute, până la perfecțiune, la unirea cu Dumnezeu. Ea e „vehiculul" ce ridică de la cele pământeşti spre cele sfinte; ea conduce lumea noastră spre lumea lui Dumnezeu. Din enumerarea treptelor desluşim că este vorba despre o *scară* interioară (sufletească), ale cărei trepte sunt un pedagog, ce învață cu multă înțelepciune: 1) lepădarea de lume; 2) neîmpătimirea sau

[63] N. Corneanu, *Patristica mirabilia*, p. 313-390. *Calea* – nota Ierarhul teolog – aminteşte de cele două drumuri ale vieții, cu direcții opuse: *calea luminii* şi *calea întunericului*, *calea vieții* şi *calea morții*, *calea largă* şi *calea strâmtă*. Dincolo de cele două, e amintită o a treia: *calea de mijloc*, din nou cu un dublu sens: *pozitiv*, reprezentând *moderația,* şi *negativ*, desemnând universul *temătorilor*, al celor ce nu au curajul să meargă, hotărât, spre virtute, al celor „căldicei" (cum îi numeşte Sfânta Scriptură). Iar *Podul* – „pathlkrit = constructor de drum", în sanscrită; în latină: „pontifex = făcător de poduri" şi „preot = cel ce întinde o punte între credincioşi şi Dumnezeu" – sugerează relația dintre lumea de jos şi lumea de sus, fiind factor unitiv al celor vii cu „lăcaşul zeilor". La fel *muntele*, prezent în literatura religioasă şi profană a tuturor popoarelor, e asociat cu *axa lumii,* cu *centrul* geografiei spirituale, desemnând dinamismul centripetal al sufletului, tendința acestuia de a fi cât mai aproape de Dumnezeu. În sfârşit, despre *izvor* şi *fântână* se notează că sunt reprezentări esențiale ale vieții biologice, iar în plan mistic substitute pentru „Izvorul vieții", pentru Divinitatea creatoare.

[64] C. Bădiliță, *Ştiință, dragoste, credință. Convorbiri cu patrologi europeni*, Bucureşti, 2008, p. 174.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

neîntristarea; 3) înstrăinarea; 4) ascultarea; 5) pocăința; 6) gândul la moarte; 7) plânsul; 8) nemânierea şi blândețea; 9) neținerea de minte a răului; 10) grăirea de rău; 11) limbuția şi tăcerea; 12) minciuna; 13) trândăvia; 14) prea multa mâncare; 15) curățenia şi înfrânarea; 16) iubirea de arginți; 17) virtutea sărăciei; 18) insensibilitatea sau nesimțirea; 19) somnul şi rugăciunea; 20) privegherea; 21) temerea; 22) mândria; 23) blasfemia; 24) simplitatea şi nerăutatea; 25) smerenia; 26) discernământul; 27) liniştea trupului şi sufletului; 28) rugăciunea; 29) liberarea de patimi; 30) cele trei virtuți: credința, nădejdea şi dragostea.

Doctrina *Scării* – arată Înaltpreasfinția sa – se integrează în cea a teologiei ortodoxe răsăritene, cu precizarea că Sfântul Ioan Sinaitul şi-a extras seva gândirii teologice din izvoare pe care le-a căutat singur, fără a sfida teologia Bisericii. Teologia sa e apofatică, situată în afara limitelor raționalului, având drept țintă cunoaşterea lui Dumnezeu, în urma primirii luminii cereşti, a energiei divine. Învățătura sa se întemeiază pe experiența religioasă, în care dogma este teoria eticii, în care efortul de desăvârşire continuă al îngerilor devine, pentru om, modelul absolut în vederea atingerii îndumnezeirii *(theosis)*[65].

Urcuşul sufletului, descris după viziunea Patriarhului Iacob din Vechiul Testament[66], presupune strădanii neîntrerupte în parcurgerea celor 30 de trepte care duc de la lumea materială la cea spirituală. Pe treapta cea mai de jos, cățărătorul are datoria să se desprindă de lume şi de desfătările trecătoare, iar starea care facilitează acest proces e *îngrijorarea*. În acest stadiu, gândul la păcatele proprii şi la moarte este singurul care „moaie inima" şi deschide drumul spre urcarea continuă pe scara virtuților. Lacrimile pe care le varsă expiatorul sunt ca un adevărat botez; mai mult, ele curăță păcatele săvârşite şi după Botezul propriu-zis. Urcuşul sufletului e considerat ca o trecere prin lucruri, fără ca nimic să-l poată înlănțui definitiv, afară de Absolut[67].

[65] N. Corneanu, *Introducere*, la Sfântul Ioan Scărarul, *Scara raiului*, p. 9.
[66] *Facerea*, 28, 12.
[67] N. Corneanu, *op. cit.*, p. 26-27

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

Treptele ultime (27-30) propun „isihia" şi „apathia", ca acte şi fapte care aduc liniştea şi odihna în Dumnezeu. În mod obişnuit, credinciosul nu ajunge la un asemenea grad de desăvârşire, nici monahul de rând, ci isihaştii desăvârşiţi, acei trăitori care sunt asemenea îngerilor – prin „apathie" isihaştii depăşesc hotarul dintre lumi, împărtăşindu-se deja de viaţa cerească! Dumnezeu sălăşluieşte în ei, căci Dumnezeu este „apathia". A deţine „apathia" nu însemnează altceva decât a purta cerul în străfundul propriei fiinţe. În felul acesta, Ioan Scărarul vorbeşte – şi nu e o simplă figură de stil – despre „cerul pe pământ", ideal spre care tinde orice isihast[68].

Ultima treaptă a scării e *agape* = *dragostea*, care asigură comuniunea şi *unirea* = *enosis* cu Dumnezeu. Ea presupune atingerea *asemănării* cu Dumnezeu, care este *Dragoste*, o performanţă duhovnicească ce corespunde cu depăşirea vârfului scării şi care induce în suflet o stare de maximă euforie[69]. Urcuşul se încheie cu „Teologia" şi reprezintă în acelaşi timp şi un progres noetic, pe lângă cel aretologic. Năzuitorul spre cunoaştere se ridică din treaptă în treaptă, până ce dă de Negrăit, de Negândit, de Nepătruns[70].

Scara nu a rămas o scriere izolată, ci, aşa cum arată interpretul şi traducătorul ei, a avut un puternic ecou în literatura patristică ulterioară, inclusiv în operele scriitorilor din epoca medievală. Dintre scrierile care urmează, într-un fel sau altul, tema Scării sunt amintite: *Scara dumnezeieştilor daruri* a călugărului Teofan, formată din 10 trepte (urcuşul dumnezeiesc, rugăciunea curată, căldura inimii, sfânta lucrare, lacrimile inimii, pacea gândurilor, contemplarea tainelor, strălucirea străină, luminarea inimii şi desăvârşirea) – ea surprinde feluritele forme ale Harului dumnezeiesc, dăruit aceluia care a dobândit isihia; *Metoda sfintei rugăciuni*, atribuită Sfântului Simeon Noul Teolog; *Viaţa în Hristos* a lui Nicolae Cabasila**,** în care simbolul scării a fost conferit rolului soteriologic al Domnului Hristos: „Iisus Hristos S-a coborât pe Sine ca să ne înălţăm noi, pentru că în faţa noastră stăruie acelaşi drum, ca, în timp ce El

[68] *Ibidem*, p. 26.
[69] *Ibidem*, p. 25-26.
[70] *Ibidem*, p. 35.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

coboară, noi să urcăm”[71]; *Scara Paradisului* a lui Guig din Chartres, superior al mănăstirii La Grande Chartreuse, care oferea celor interesaţi să se desăvârşească în cele duhovniceşti o metodă cu patru trepte: 1. citirea *(lectio),* 2. meditaţia *(meditatio),* 3. rugăciunea *(oratio)* şi 4. contemplaţia *(contemplatio)* sau înălţarea la Dumnezeu şi gustarea bucuriilor dulceţii veşnice; *Scara vieţii spirituale* alcătuită în Spania veacului al XVI-lea de Diego Murillo şi devenită manual clasic de spiritualitate, *Urcarea Carmelului* a Sfântului Ioan al Crucii, care s-a folosit de simbolul scării pentru a indica drumul spre Dumnezeu; *Divina comedie* a lui Dante ş.a[72]. Prin urmare, *Scara* Sfântului Ioan Sinaitul a trezit un puternic ecou în literatura patristică ulterioară şi chiar la scriitorii din epoca medievală şi actuală, care fie că au imitat-o sau o imită, fie că s-au lăsat şi se lasă inspiraţi de ideile puse de ea în circulaţie.

Sunt inserate în acest text – cum scria cineva într-un comentariu pe marginea altor scrieri ale Mitropolitului Nicolae – gânduri care transmit ceva din vibraţia discretă a experienţei duhovniceşti a traducătorului şi comentatorului *Scării*, păstrând, într-o manieră aproape paulină, dreapta cumpănă între necesara severitate în faţa nudităţii păcatului şi diaconia sublimă a „mângâierii fraţilor”[73].

Şi domeniul apologetic creştin este bine reprezentat în scrierile Mitropolitului teolog prin lucrarea: *Origen şi Celsus. Confruntarea creştinismului cu păgânismul*, o carte ce gravitează în jurul realităţilor istorice pe care creştinismul timpuriu le-a avut de înfruntat din cauza reprezentanţilor vechilor religii, dar şi a culturii şi civilizaţiei romane[74].

Adversari sunt creştinul Origen, unul dintre cei mai renumiţi autori patristici care a trăit în secolul al III-lea, (†253) şi filosoful eclectic Celsus, simpatizant al epicureismului şi platonismului. În

[71] N. Cabasila, *Despre viaţa în Hristos*, traducere de Teodor Bodogae, Sibiu, 1946, p. 27.
[72] N. Corneau, *op. cit.*, p. 35- 39. Idem, *Patristica mirabilia*, p. 370-383.
[73] T. Baconsky, Mitropolit Nicolae Corneanu: *Patristica mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creştine*, Editura Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1987, 422 p., în „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 3-4/1988, p. 159.
[74] N. Corneanu, *Oxigen şi celsus*, p. 5-8.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

spiritul învățăturii epicureice, gânditorul păgân nega intervenția providenței în lume şi respingea orice formă de antropocentrism, iar în consonanță cu platonismul admitea Zeul suprem[75], suprasensibil, cauză a tuturor lucrurilor, precum şi teoriile despre nemurirea sufletului, pedepsele postmortem şi învierea morților[76].

Pronunțat spirit critic, Celsus s-a afirmat ca un adversar al superstițiilor din principalele ritualuri păgâne şi al magiei, pe care o socotea drept înşelătorie, dar şi ca un preopinent al doctrinei creştine, pe care a acuzat-o de manipularea textului Evangheliei, cu scop interesat, de promovare a unor învățături utopice – cum ar fi cea despre Întruparea Divinității în persoana Mântuitorului Iisus Hristos – şi de un mod de viață retrograd. Legat prin moştenire de religia, filosofia, cultura şi civilizația Antichității, a ajuns să conteste creştinismul, văzând în biruința acestuia dispariția trecutului lumii antice cu toate valorile ei şi a Imperiului Roman însuşi[77].

Ce ni se spune că a reuşit Origen? Să demaşte inconsecvența criticului păgân. Deşi Celsus îi socotea pe magicieni drept înşelători şi a scris împotriva lor, personal a crezut în magie şi a invocat-o, punând pe seama ei minunile făcute de Iisus; cu toate că a descalificat superstițiile păgâne, nu s-a ferit să facă apologia legendelor mitice pentru a minimaliza conținutul relatărilor biblice; în ciuda faptului că a detestat întrebuințarea alegoriei în interpretarea Sfintei Scripturi a recurs la ea pentru a explica diferite credințe păgâne; deşi a eliminat toate faptele în stare să dovedească dumnezeirea Mântuitorului consemnate în Evanghelie[78], s-a folosit de ele pentru a combate creştinismul; contrar faptului că a reproşat creştinilor că disprețuiesc cultura păgână şi gândirea rațională[79], i-a învinuit de furt intelectual, de asumarea multor idei ale geniului filosofic elin[80].

[75] *Ibidem*, p. 156.
[76] *Ibidem*, p. 16-17; 155-156.
[77] *Ibidem*, p. 15.
[78] *Ibidem*, p. 73-133; 151.
[79] *Ibidem*, p. 152.
[80] *Ibidem*, p. 171-174.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

2. Filologia patristică în lectura, traducerea şi interpretarea Ierarhului Nicolae Corneanu

În *Cuvântul înainte* al lucrărilor *Patristica mirabilia* şi *Actualitatea literaturii vechi creştine* Înaltpreasfinţitul Părinte Mitropolit Nicolae mărturisea că studierea operelor patristice i-a stârnit uimirea şi admiraţia, dat fiind fascinaţia pe care o exercită atunci când încep să fie frecventate. Totodată, îşi exprimă regretul că nu a a reuşit să traducă pe cât merită autorii din primele veacuri creştine[81], sentimentul său fiind că acei autori aparţin vremii de acum, prin actualitatea problemelor tratate şi a limbajului pe care l-au utilizat[82].

De ce aceste opinii? Pentru că Părinţii Bisericii, prin pregătirea lor intelectuală şi gradul de înaltă spiritualitate demonstrat, au acoperit mai toate domeniile cunoaşterii din acele vremuri: de la teologie la filosofie, de la istorie literară la critică literară, de la logică la ştiinţe, de la pedagogie la artă[83]. Altfel spus, Prelatul cărturar evocă credinţa şi teologhisirea lor, ambele exemplare: „Luminaţi de Duhul Sfânt – scrie Înaltpreasfinţia sa –, Părinţii Bisericii au aprofundat într-aşa chip Sfânta Scriptură încât tâlcuirea lor e şi azi valabilă, iar învăţătura pe care ne-au lăsat-o, întemeiată pe Biblie, formează adevăratul crez creştin. Nu e de mirare, drept aceea, că în dorinţa lor de a-şi reface unitatea de credinţă, creştinii pornesc azi nu numai de la Sfânta Scriptură, izvorul prin excelenţă al învăţăturii Bisericii, ci şi de la corecta tâlcuire pe care i-au dat-o Sfinţii Părinţi, între una şi alta fiind o legătură cu neputinţă de desfăcut”. Şi adaugă: „Sfinţii Părinţi urmând lui Hristos, prin nevoinţe vrednice de admirat şi prin eroică renunţare la tot ce este rău, au urcat piscuri de perfecţiune dându-ne exemple unice. (...) Nu putem să nu amintim că aparenţele, cum şi ignoranţa noastră ne-au făcut nu odată să-i înţelegem greşit. Şi totuşi, cunoaşterea lor adecvată ni-i pune într-o lumină care nu lasă putinţa niciunei îndoieli asupra faptului că scopul suprem ce-l urmăreau era acela de a se mântui prin şi deodată cu semenii lor, de care se simţeau strâns legaţi

[81] N. Corneanu, *Patristica mirabilia*, p. 3.
[82] Idem, *Actualitatea literaturii vechi creştine*, p. 5
[83] N. Corneanu, *Patristica mirabilia*, p. 4.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

şi pentru care, în cele din urmă, au făcut ceea ce au făcut. Pentru toate cele acum spuse şi pentru multe altele, Sfinţii Părinţi sunt pentru noi temei în cele ale credinţei şi dascăli în cele ale vieţii”[84].

Revelatoare sunt, în sensul celor arătate mai sus, paginile dedicate străduniilor Sfântului Vasile cel Mare pentru promovarea unităţii eclesiale[85]. Eseul redă aspecte ale vieţii bisericeşti din veacul al IV-lea, cum ar fi apelul irenic al Sfântului Vasile către Sfântul Atanasie pentru „împăcarea Bisericilor”[86] şi către episcopii din Apus pentru „tămăduirea bolii eretice”[87].

Aşa cum am enunţat, în Biserica Antiohiei activau doi episcopi ortodocşi. În timp ce Meletie era în comuniune cu Sfântul Vasile, celălalt episcop, Paulin, se bucura de protectoratul Romei. De aici şi diferenţele substanţiale de doctrină între cei doi în domeniul trinitar. În timp ce Sfântul Vasile întrebuinţa termenul de *ipostas* în sensul de *individualitate a aceleaşi esenţe* în sânul Treimii, Paulin şi Roma identificau *ipostasul* şi *esenţa*, păstrând astfel învăţătura Sinodului de la Niceea. Dar cum confruntările cu arianismul au făcut necesară o precizare şi o distincţie mai aprofundate a termenilor, evoluţia problemelor a dus la evoluţia termenilor folosiţi.

Apusenii înşişi practicau distincţia noţiunilor, fără s-o ştie. Redând în latină termenii greceşti *ousia* şi *ipostas* prin *esenţă* şi *persoană* ei recunoşteau indirect că *esenţă* şi *persoana* nu sunt acelaşi lucru. În aparenţă aici avem de-a face cu un mod nou de a prezenta lucrurile şi de aceea a provocat opoziţia adversarilor, cu deosebire atunci când Sfântul Vasile nu a susţinut consubstanţialitatea Fiului după ipostas, apreciind că nu este o calomnie mai gravă la adresa lui Dumnezeu decât a afirma că există un singur ipostas al Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh. Mai mult, Paulin învăţa că Fiul nu are propriul său ipostas, ci că provine din Dumnezeu şi s-a reîntors la Cel din care a ieşit[88].

---

[84] N. Corneanu, *Studii...*, p. 10-11.
[85] N. Corneanu, *Patristica mirabilia*, p. 137-161.
[86] *Ibidem*, p. 141.
[87] *Ibidem*, p. 144.
[88] *Ibidem*, p. 149-152.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

În volumele elaborate de către Mitropolitul Banatului sunt tratate teme precum: „Pregătirea şcolară a Sfinţilor Trei Ierarhi", „Cenzura râsului la Sfinţii Părinţi", „Păcatul limbuţiei şi virtutea tăcerii", „Teama, superstiţia şi adevărata evlavie", teme care considerăm că e necesar să se regăsească în orice curs sau tratat de *Teologie pastorală*.

Aplecarea asupra vieţii şi operei Sfinţilor Trei Ierarhi – Vasile, Grigorie şi Ioan – este firească, ei fiind evocaţi de întreaga creştinătate ca modele de urmat de către oricine şi, în special, de către tinerii ce se pregătesc să devină preoţi. Sunt elogiaţi pentru că prin intermediul lor şi-a făcut intrarea în lumea ştiinţifică a vremii şi de atunci până în zilele noastre, în spiritualitatea creştină, tipul ideal al cercetătorului teolog: arzător pentru cunoaşterea ştiinţifică, sârguincios şi serios, plin de respect faţă de dascăli şi faţă de colegi, fervent credincios şi exemplar trăitor. De asemenea, prietenia lor, bazată pe comunitatea de preocupări, a făcut ca mediul cultural al epocii în care au trăit, ataşat vechilor tradiţii puse sub semnul marilor genii ale Antichităţii – care putea seduce ori chiar şi numai influenţa – să fie reconfigurat din temelii, noua religie (creştinismul) afirmând ca alternativă, ca mod de viaţă exemplar virtutea şi „cerească filosofie", acel tip superior de vieţuire în care cunoştinţele şi faptele se împletesc într-o minunată cunună de sfinţenie[89].

În spiritul aceluiaşi ideal pastoral, luminatul Prelat recomandă cenzurarea râsului: să nu se râdă pentru orice – înfrânarea veseliei fiind semnul după care poate fi recunoscut omul virtuos – şi să nu fie provocat râsul altora. Totuşi, nu condamnă râsul în forma lui pură şi angelică; dimpotrivă, îl acceptă în condiţii excepţionale: ca „supapa de siguranţă", care ajută pe cei peste măsură de solicitaţi să se reechilibreze şi să continue lupta vieţii. Râsul ca patimă este însă detestat – e semnul lipsei de stăpânire de sine, al neputinţei de a ţine în frâu mişcarea afectelor[90].

Atitudinea serioasă, care dovedeşte o gândire, o judecată omenească superioară, este însă preferată umorului, oricât de

[89] N. Corneanu, *Patristica mirabilia*, p. 126-136.
[90] *Ibidem*, p. 194-196.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

spiritual ar fi el[91]. Ea e paradigma prin care epoca patristică s-a deosebit din punct de vedere moral de cea păgână şi cea prin care lumea creştină poate oferi o alternativă etică la pseudovalorile lumii laicizate şi desacralizate de azi.

Pe un ton la fel de critic e dezavuat „păcatul limbuției", subliniindu-se că pălăvrăgeala dăunează grav oricărui om. În schimb, e admirată „virtutea tăcerii", cum au numit-o Părinții, fapt pentru care se cuvine ca noi, creştinii, să ne-o însuşim şi să evităm, în acelaşi timp, opusul ei, păcatul limbuției[92].

Referitor la relația: teamă, superstiție, evlavie ne avertizează că în zicerile autorilor creştini teama e privită ca fiind cea care alimentează superstiția, de unde şi caracterul superstiției de formă denaturată a sentimentului religios[93]. Diferența dintre superstiție şi evlavie e că în timp ce superstiția cultivă teama de Divinitate, evlavia îmbie la devoțiunea necondiționată față de Acesta. Omul evlavios, aşadar, nu se teme, ci-L iubeşte pe Dumnezeu şi Îl cinsteşte, locul temerii luându-l în sufletul lui încrederea şi chiar îndrăzneala[94].

În sfârşit, o lectură atentă e făcută pe marginea felului cum au privit Sfinții Părinți problemele legate de lux şi de modă. După ce sunt descrise mijloacele de înfrumusețare feminină în lumea greco-romană, iudaică şi creştină – variatele feluri şi categorii de coafură, farduri, parfumuri, manichiuri, bijuterii, vestimentații[95] –, sunt amintite opiniile şi reacțiile gânditorilor creştini împotriva luxului, pe care chiar dacă nu l-au putut înlătura definitiv, au indicat atitudinea pe care trebuie s-o adopte fidelul Bisericii spre a oferi lumii buna-cuviință, atât de necesară progresului spiritual[96]. În plus, urmând recomandărilor Sfintei Scripturi, Părintele nostru spiritual, în consonanță cu scriitorii bisericeşti şi Sfinții Părinți, ne atenționează că morala creştină nu prețuieşte frumusețea exterioară, ci podoabele

[91] *Ibidem*, p. 197.
[92] *Ibidem*, p. 173.
[93] *Ibidem*, p. 186-187; 189.
[94] *Ibidem*, p. 188-189.
[95] *Ibidem*, p. 230-248.
[96] *Ibidem*, p. 256.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

sufleteşti, nu apreciază luxul, ci „sfântă cuviinţă”[97] şi că ideile creştine au influenţat în bine evoluţia moravurilor şi, implicit, viaţa socială a lumii[98].

Metodic, „investigaţiile” făcute de Mitropolitul Nicolae[99] ne introduc şi în alte orizonturi ale gândirii patristice, unde se încrucişează motive şi teme deosebit de interesante (aşa cum am arătat mai sus), irizante de cunoaştere şi har dumnezeiesc. Între acestea se înscrie preocuparea Dascălilor Bisericii pentru istoria, critica şi estetica literară creştină, dar şi pentru genurile literare, cum ar fi *Actele martirice*, adevărate epopei care relatează episoade ale luptei pe care sfinţii au dus-o împotriva răului şi a susţinătorilor lui[100].

Referindu-se la interesul pentru istoria scrisului creştin, Mitropolitul cărturar arată că el a fost generat de dorinţa credincioşilor de odinioară de a fi demonstrat că aveau deja o tradiţie culturală proprie, ce se impunea catalogată şi clasificată[101]. Procedeul la care s-a recurs nu a fost unul original, iar printre primii care au evocat personalităţile creştine din trecut au fost istoricii bisericeşti (Eusebiu, Socrate, Sozomen, Rufin). Cum, însă, preocuparea lor n-a vizat strict valorizarea creaţiilor literare ale aderenţilor lui Hristos, primul care s-a interesat de acestea a fost Fericitul Ieronim, care, în anul 392, la cererea lui Dexter, fiul lui Pacian, episcop al Barcelonei şi prefect al pretoriului a elaborat lucrarea *De viris illustribus*.

Părintele latin a arătat în *Prologul* lucrării dificultăţile întâmpinate în procesul de documentare, remarcând existenţa unor opere inedite, pe care nu le-a putut procura ca să le fi citit, dar şi despre o intenţie vădit apologetică ce a stat în spatele demersului său: să afle adversarii lui Hristos măreţia şi talentul bărbaţilor care au întemeiat, dezvoltat şi înfrumuseţat Biserica. În sprijinul tezei sale, a prezentat 135 autori, începând cu Sfântul Apostol Petru şi sfârşind cu el însuşi, fără a păstra cu strictеţe ordinea cronologică şi fără a-i împărţi pe categorii anumite (a enumerat aleatoriu iudei, greci, latini, eretici)[102].

---

[97] *Tit*, 2, 3.
[98] N. Corneanu, *op. cit.*, p. 274-275.
[99] *Ibidem*, p. 3.
[100] N. Corneanu, *Patristica – filosofia care mângâie*, p. 8-9.
[101] N. Corneanu, *Patristica mirabilia*, p. 7-8.
[102] *Ibidem*, p. 9-10.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

Analiza sa, deşi extrem de laconică, a fost profundă şi cutezătoare, străduindu-se să stabilească autenticitatea unei opere după înrudirea cu alte opere, al căror autor este neîndoielnic. Iar când a dorit să scoată în evidenţă caracteristici ale autorilor citaţi, a recurs la întâmplări interesante, deseori inedite. Alteori a emis judecăţi de valoare, ca în cazul unei scrieri antiariene datorate lui Victor Africanul, pe care a numit-o „obscură, ca toate cărţile de controversă, înţeleasă doar de eruditi". Deşi a rezumat la maximum, Ieronim ne oferă destule elemente capabile să ni-1 prezinte ca un veritabil istoric literar. A transmis informaţii bogate, cu toate că – aşa precum însuşi recunoştea – i-a urmat îndeaproape lui Eusebiu al Cezareii. Cu părţile ei pozitive şi chiar cu lipsurile de care am amintit, lucrarea ieronimiană *De viris illustribus* rămâne capitală pentru cunoaşterea literaturii patristice din primele veacuri. Ea avea să fie continuată, un secol mai târziu, de Ghenadie, preot în Marsilia, care a compus, în jurul anului 480, tot o *De viris illustribus*[103].

Asemănările dintre cele două lucrări – a lui Ieronim şi a lui Ghenadie – i-au făcut pe copiştii din vechime să le aşeze laolaltă, Ghenadie apărând în unele manuscrise ca fiind partea a doua a operei cu acelaşi nume a lui Ieronim. Pentru literatura creştină din secolul V, în special pentru cea apuseană, Ghenadie a fost un izvor de prim ordin şi aproape unic. Prezentarea operelor este la el mai completă decât biografia autorilor. Totuşi, în afara listei scrierilor şi rezumatului acestora, el nu a făcut consideraţii de ordin critic asupra stilului ori a limbii unei opere[104].

Alţi istorici ai literaturii creştine evocaţi sunt Isidor, episcopul Seviliei, cu scrierea sa intitulată, de asemenea, *De viris illustribus*, în care a prezentat un număr de 46 autori, dintre care 13 au fost spanioli, şi arhiepiscopul Ildefons de Toledo, din secolul al VII-lea, cu lucrarea *Liber de viris illustribus*[105].

Concluzionând, Înaltpreasfinţia sa arată că creştinii primelor veacuri au preţuit pe toţi cei care s-au străduit să alcătuiască scrieri

[103] *Ibidem*, p. 11-12.
[104] *Ibidem*, p. 12-13.
[105] *Ibidem*, p. 13-14.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

referitoare la credința lor mântuitoare şi la viața lor sfântă, consemnând operele lăsate posterității în „cataloage", care reprezintă primele încercări de istorie literară creştină[106].

Aflăm, de asemenea, cum elemente de istorie literară creştină, odată cu autorizarea creştinismului în Răsărit, au reuşit să acceadă la universalitate: din perimetrul microasiatic scrierile autorilor creştini au cucerit Occidentul barbar, dăruind întregii Bisericii suporturi pastoral-misionare şi apologetice dintre cele mai elaborate şi eficiente[107].

Dar scriitorii creştini au făcut, pe lângă teologie şi istorie literară şi critică literară[108]. Lactanțiu, de pildă, s-a aplecat analitic asupra scriitorilor Minucius Felix, Tertulian şi Ciprian, la fel cum Fericitul Ieronim a procedat cu scrierile lui Tertulian, Ciprian, Lactanțiu, sau ale Sfinților Ilarie şi Vasile cel Mare. De asemenea, e evaluată retorica incendiară a Fericitului Augustin[109] şi calitățile poetice excepționale ale Sfântului Ambrozie, prin echivalențe lirice ce le-ar putea „admira şi invidia orice poet" – cum remarca odinioară un recenzor[110].

Sunt aduse în actualitate aptitudinile scriitorilor creştini în ce priveşte talentul portretistic – Ciprian cu portretul unui ciumat[111], Sfântul Vasile cel Mare cu descrierea unui înfometat şi a unui degerat[112], Sfântul Ioan Gură de Aur cu prezentarea ținutei şi a comportamentului femeilor cochete[113], cărora le putem alătura creionările autorului însuşi de figuri emblematice din istoria

---

[106] *Idem*.
[107] N. Corneanu, *Patristica mirabilia*, p. 7-15.
[108] D. Popescu, *Ibidem*, p. 129.
[109] N. Corneanu, *Studii patristice. Aspecte din vechea literatură*, p. 157-167.
[110] D. Ciachir, Mitropolit Nicolae Corneanu, *Studii patristice. Aspecte din vechea literatură*, Timişoara, 1983, 292 p., în „Biserica Ortodoxă Română", nr. 5-6/1986, p. 156. În procesul de traducere a imnurilor ilustrului Părinte apusean sunt evitate atât obstacole de conținut şi prozodie, adică acele tălmăciri literale neconcludente şi seci, cât şi libertățile iresponsabile la care recurg unii traducători, atitudine prin care afectează grav conținutul mesajului original.
[111] N. Corneanu, *Patristica mirabilia*, p. 27
[112] *Ibidem*, p. 28.
[113] *Ibidem*, p. 33.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

bisericească, cum ar fi episcopul filosof Sinesie, Sfântul Ioan cel Milostiv, Sfântul martir Casian sau imaginea Episcopului Bretanion al Tomisului[114]. Dincolo de frumusețea epitetelor, a metaforelor, a hiperbolelor utilizate de către Părinți, e apreciat modul în care cei vechi au făcut din arta portretului un mijloc literar capabil nu numai să trezească emoții artistice, ci mai ales să edifice moral pe cititori[115]. Iar o altă serie de meditații şi observații privesc atitudinea axiologică a autorilor patristici față de *stil*[116]. Chiar dacă i se recunosc calități remarcabile discursului teologic al Dascălilor Bisericii, nu e trecută cu vederea influența elenistică asupra scriiturii lor, inconvenient depăşit, aşa cum se arată, abia cu opera Sfântului Patriarh Fotie, scriitor care s-a afirmat prin stileme de o frapantă modernitate şi analize textuale, despre care se ni se spune că au pus bazele criticii literare actuale[117].

Deosebit de interesante sunt şi considerațiile despre artă ale Dascălilor Bisericii, ca mijloc de redare intuitivă a învățăturii evanghelice şi a celor mai reprezentative aspecte din viața creştină a epocii[118]. Regândit, discursul artistic creştin a primit o importantă amprentare etică, interesul fiind deplasat de pe imagine pe substratul moral al acesteia, pentru ca privitorul să fie familiarizat cu itinerariul spiritual necesar omului aflat în căutarea desăvârşirea de sine[119]. Cu alte cuvinte, pictorii creştini au combinat mai bine stările sufleteşti ale personajelor decât culorile, transpunând în operele lor atitudini emoționale complexe, precum: ruşinea şi curajul, durerea şi mânia, îngrijorarea şi temerea. Pictura bună era imperios necesar să fie purificatoare, catartică. Fără pretenția de a fi mers prea departe, Părinții au văzut în mesajul artistic un îndrumător pentru suflet pe

[114] N. Corneanu, *Studii patristice*, p. 110-156.
[115] N. Corneanu, *Patristica mirabilia*, p. 33.
[116] N. Corneanu, *Studii patristice*, p. 53. Idem, *Patristica mirabilia*, p. 11.
[117] N. Corneanu, *Patristica mirabilia*, p. 21şi 25. Patriarhul Fotie (†891), în lucrarea sa *Miriobiblion – Zece mii de cărți* (intitulată aşa pentru că voia să recenzeze un foarte mare număr de opere) a reuşit să cuprindă 149 de autori şi 279 de volume.
[118] *Ibidem*, p. 54.
[119] *Ibidem*, p. 56-57.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

calea mântuirii, frumusețea imaginii pictate fiind permanent asociată cu frumusețea sufletului, cu specificul virtuos al acestuia[120].

Cu rigoare, sunt semnalate şi unele derapaje survenite în arta creştină primară. Se înscriu aici apetenţele unor constructori şi decoratori bisericeşti pentru strălucirea marmurei şi a metalelor de tot felul, respectiv pentru imaginile suprastilizate. Procesul a fost pus pe seama rutinei, a reflexiilor pe care spiritul sofistic continua să le exercite încă asupra conştiinţei publice[121]. Pledoaria Părinților a fost lămuritoare: accesoriul nu se cade să subordoneze sau să înlocuiască principalul, ci să-i descopere semnificațiile profunde, iar frivolității să i se opună decența şi sobrietatea. Aşadar, esteticismului antic, dedus din frumusețea formelor, i-a fost opus discursul estetic creştin, centrat pe funcția educativ-instructivă a simbolului artistic[122].

E surprins apoi modul în care Biserica lui Hristos a odrăslit personalități care s-au impus, pe de o parte, prin efortul de abolire a politeismului prin controverse dogmatice, iar pe de altă parte, printr-un proiect capital de asimilare a culturii greco-latine în corpusul de învățături al Bisericii creştine[123]. Aşa se face că *filosofia*, care în Antichitate nu era mult îndepărtată de religie, n-a fost prea greu creştinilor s-o înlocuiască, printr-o viziune nouă asupra lumii şi vieții, şi să-şi considere religia proprie ca fiind „adevărata filosofie”[124]. Din punctul de vedere al scriitorilor patristici, filosofia e atât teoretică, speculativă, cât şi practică. Este ştiința realului şi a cunoaşterii adevărului (Sfântul Iustin Martirul), este sârguința de a te dezlipi de lume şi a te alipi de Dumnezeu, de a dobândi prin cele pământeşti cele cereşti şi de a câştiga prin cele nestatornice şi fugare cele statornice (Sfântul Grigorie de Nazianz), dar şi mângâiere şi purificare pentru cei buni[125].

---

[120] *Ibidem*, p. 57.
[121] *Ibidem*, p. 58-59.
[122] *Ibidem*, p. 60.
[123] *Ibidem*, p. 7-15; 89-109.
[124] N. Corneanu, *Studii patristice*, p. 63. Idem, *Patristica mirabilia*, p. 86.
[125] N. Corneanu, *Studii patristice*, p. 64. Idem, *Patristica – filosofia care mângâie*, p. 144.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

Sfinții Părinți s-au oprit cu precădere la „filosofia divină", ni se spune, pe care au identificat-o progresiv cu „teologia", păstrând, pe de-o parte, caracterul de efort cognitiv, aflat sub acțiunea harului – obiectul suprem al cunoaşterii fiind Dumnezeu –, iar pe de altă parte, caracterul practic, ca unul ce-l ajută pe „filosof" să progreseze neîncetat în virtute.

Filosofia la care se referă Sfinții Părinți se ocupă cu „dogmele cereşti", cu vederile creştine în materie de credință sau cu diferitele judecăți ce se impun credinței şi care îşi au originea în Dumnezeu, care le descoperă nouă, făpturilor[126]. Iar ipostaza aceasta de gânditor, de om de reflecție o confirmă, cu prisosință, documentele arheologice, pietrele tombale ale monahilor de odinioară, alături de numele decedaților, având inscripționate nota: „filosof" sau „filosoafă"[127]. Mai mult, în concepția Sfinților Părinți, filosofiei adevărate îi este dat să aşeze semnul egalității între *Divinitate* şi *frumusețe* şi să depăşească tentantul şi periculosul joc al fanteziei ideatice.

Cu o astfel de percepție a fenomenului cultural, împreună cu autorul afirmăm că Dascălii Bisericii au accelerat procesul de descompunere a structurilor culturale şi religioase ale Antichității şi au rescris istoria umanității, realizând o inspirată conversie a *mentalităților* din care civilizația europeană se hrăneşte şi astăzi, chiar dacă, din păcate, este tentată să-şi ignore sau să-şi deprecieze începuturile. Şi toate acestea au fost înfăptuite evitându-se atât fanatismul demolator, cât şi edulcoratul şi facilul sincretism, ambele deosebit de tentante nu numai în acele vremuri[128].

Frecventarea logicii de către scriitorii creştini este, de asemenea, judicios analizată, marcându-se faptul că a fost legată de activitatea misionară şi de procesul de elaborare a lucrărilor teologice. Gânditorii creştini – de la Origen, Tertulian, Boețiu şi Marius Victorinus până la Sfinții Maxim Mărturisitorul şi Ioan Damaschinul – ni se arată că au studiat şi folosit logica, că au utilizat *organonul* aristotelic în folosul unei comunicări clare şi eficiente. În plus, unii dintre ei

[126] N. Corneanu, *Studii patristice*, p. 65.
[127] *Ibidem*, p. 69.
[128] T. Baconsky, *op. cit.*, p. 156.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

chiar au scris manuale de *retorică* şi *logică* (Marius Victor, Boeţiu, Ioan Damaschinul), punând în slujba adevărului lui Hristos metodele de lucru ale autorilor elini de odinioară[129].

Nici priceperea Părinţilor în domeniul disciplinelor pozitive nu e trecută cu vederea. O seamă de principii gnoseologice formulate de ei au fost reunite mai apoi sub specia fabuloasă a *Fiziologului*, astfel că, înaintea infatuatului empirism englez, autorii creştini au deschis domeniului ştiinţific porţile modernităţii.

Contribuţiile lor în matematică, biologie, medicină, astronomie, cosmografie sau cartografie sunt importante din două puncte de vedere: a) se înscriu în protoistoria ştiinţelor exacte; b) s-au derulat nu prin sfidarea Invizibilului, ci printr-o atentă relaţionare a văzutului cu Nevăzutul. Astfel, scriitorii şi Părinţii bisericeşti s-au dovedit cunoscători ai ştiinţelor naturii (Origen, Sfântul Grigorie al Nisei, Sfântul Vasile cel Mare, Fericitul Ieronim, Fericitul Augustin, Ioan Damaschinul), iar alţii au fost medici şi au scris tratate de fiziologie şi medicină (Nemesiu al Emesei, Aetios din Amida, Alexandru din Trales, Teofil Monahul, Beda Venerabilul), toţi dovedind un spirit luminat, care a contribuit la dezvoltarea civilizaţiei şi la progresul umanităţii[130]. Concluzia formulată de exeget e justificată şi temeinică: „spre deosebire de părerea superficială ce ar putea să şi-o facă cineva în legătură cu domeniul preocupărilor Sfinţilor Părinţi socotindu-l limitat la sfera valorilor spirituale şi la realităţile suprasensibile, parcurgerea atentă a operelor rămase de la ei ni-i arată interesându-se de rezultatele obţinute în cercetarea ştiinţifică şi bazându-se pe raţiune, pe experienţă, pe datele simţurilor”[131].

În sfârşit, o receptare aparte e dedicată felului în care Părinţii Bisericii au tratat viaţa duhovnicească. *Farmecul pustiului*, atracţia pentru singurătate, se arată că a fost declarată de către Părinţi drept modalitatea optimă prin care sufletul accede la desăvârşire, la împlinirea în viaţă. Sfinţi ca Antonie cel Mare, Pahomie, Macarie şi alţii au văzut în întinsele pustiuri ale Egiptului factorii decisivi pentru

[129] N. Corneanu, *Patristica mirabilia*, p. 34-49.
[130] *Ibidem*, p. 84-86.
[131] *Ibidem*, p. 72.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

hristoformizare şi crearea de valori spirituale exemplare[132]. Un astfel de comportament şi o astfel de atitudine nu au fost generate de nedreptăţile şi împilările sociale din epocă, cum se încearcă astăzi să se spună, ci de setea de spiritualitate, de îndumnezeire.

Dacă vieţuitorii deşertului au atins sfinţenia, autorul ne arată că această performanţă duhovnicească poate fi realizată de orice credincios care se refugiază în „deşertul interior", în profunzimea inimii, străduindu-se să fugă de patimi[133]. Iar ca metodă de lucru ne propune rugăciunea, aşa cum a fost ea asumată de trăitorii creştini de odinioară. Acţiunea orantică reprezintă unirea desăvârşită a omului cu Dumnezeu. Astfel, rugăciunea „trupească" şi rugăciunea „în duh" sunt apreciate ca având aceeaşi importanţă, fapt pentru care se insistă asupra atitudinii în actul orantic. Alungarea ispitelor, „întinderea sufletului spre cer", eliminarea „pornirilor duşmănoase", ridicarea ochilor spre înalt, îngenunchierea (ca semn de smerenie) sunt condiţii necesare atingerii unei reale stări de rugăciune şi, implicit, dobândirii sfinţeniei[134], care nu depinde de originea unei persoane, iar în contextul actual nici de confesiunea sa, ci de strânsa comuniune cu Dumnezeu, demonstrată prin fapte[135].

Dincolo de zicerile pline de tâlc ale altora, am putea spicui, neîndoielnic, din spusele Părintelui cărturar un gând sau altul (adesea de o rigoare aproape apoftegmatică). Nu o facem, pentru a-l îndemna pe cititor să parcurgă lucrările Arhiereului evocat, spre a-şi alcătui propria-i antologie, nu doar de citate, ci de teme de reflecţie.

3. „Modernitatea" şi „actualitatea" în reflecţiile şi meditaţiile Mitropolitului Nicolae Corneanu

În continuarea celor arătate până aici, e necesar să notăm că Arhiereul teolog Nicolae Corneanu se remarcă şi printr-o capacitate excepţională de a pune teologia creştină în dialog cu realităţile date, speriind orice gând încremenit în ceea ce rutina decretează ca fiind

[132] *Ibidem*, p. 166-167.
[133] *Ibidem*, p. 169.
[134] *Ibidem*, p. 221-222.
[135] N. Corneanu, *Patristica – filosofia care mângâie*, p. 169.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

inacceptabil. Iar acest tip de abordare se sprijină pe o intuiție fecundă privind sensul istoriei şi, în subsidiar, pe o conştiință lucidă, împlinită şi împlinitoare în arealul existenței.

Slujind învățătura creştină, stigmatizată de modernitate ca fiind „dogmatizantă" (închisă în fața oricărei cercetări intelectuale şi căutări epistemologice), Prelatul arată că, în fapt, aceasta e neaşteptat de deschisă față de noutate, față de rațiune şi construcțiile ei! Ce argument aduce în favoarea tezei sale? Însăşi învățătura creştină *despre lume şi om, despre providență* şi *predestinație, despre Biserică, har* şi *Taine*, despre *istorie* şi *eshatologie*, care deşi e considerată, în limbajul obişnuit, ca fiind dogmatică, e departe de a avea „pecetea infailibilității şi obligativității"[136], restrictive fiind doar hotărârile Sinoadelor ecumenice, care sunt neschimbabile (dogma despre *Sfânta Treime*, despre raportul: *Dumnezeu-om* şi cea a *teandrismului* lui Hristos Domnul)[137].

Fiind mereu deschisă şi proaspătă, Ierarhul nostru arată că teologia e dornică să converseze cu problemele lumii de azi. Şi face această demonstrație, abordând – dezinhibat şi fără pretenția de-a edicta răspunsuri universale – teme punctuale: de la problematica feminină la cercetarea ştiințifică de nivel ultim, de la întoarcerea la tradiție la reevaluarea culturii contemporane[138], nu fără a-şi invita lectorii la exerciții de luciditate şi de maturitate.

În deceniile opt şi nouă ale secolului trecut, s-a oprit asupra problematicii feminine, pornind de la două realități imediate: a) locul câştigat de femei în societate şi b) protestul acestora împotriva stării de lucruri din anumite zone ale globului unde drepturile femeilor nu sunt deplin respectate, punând într-o lumină nouă datele biblice, în vederea înlăturării inechităților[139]. Iar soluția propusă e una de sorginte apostolică: „bărbații să trăiască înțelepțeşte cu femeile ... să le facă parte de cinste, ca unora care, împreună cu ei, sunt moştenitoare ale harului vieții *(I Petru 3, 7)*"[140].

---

[136] N. Corneanu, *Pentru mai binele obştesc*, p. 12-13.
[137] *Idem*, p. 12.
[138] M. Maci, *op. cit.*, p. 62.
[139] N. Corneanu, *Quo vadis?*, p. 93.
[140] *Ibidem*, p. 95.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

E evocată necesitatea implicării femeilor în serviciul clerical, după exemplul creştinismului primar, când Biserica n-a ezitat să recurgă la soluțiile cele mai practice pentru a face față nevoilor deosebite, cum reiese din *Aşezămintele apostolice* (probabil, mijlocul veacului al III-lea). În pofida imperialismului feminist modern, Mitropolitul Nicolae arată că ortodoxia consideră femeia egală cu bărbatul, ca pe o împreună-lucrătoare la acțiunea mântuitoare a lui Hristos, la harismele şi darurile Sfântului Duh. Femeia ortodoxă este chemată să trăiască din plin viața Bisericii şi să împlinească serviciul bisericesc ce i se potriveşte în interiorul şi în exteriorul sfântului lăcaş, sub diferite forme, totdeauna de natură eclesială, nu însă preoțească”[141].

Aşadar, înaltul Prelat, pe temeiul tradiției, arată răspicat că Biserica Ortodoxă şi-a pus dintru început problema promovării femeii, că a angrenat-o în slujirea eclesială, motiv pentru care cere reprezentanților de astăzi ai Bisericii să trateze cu responsabilitate problemele pe care le ridică contemporaneitatea şi să găsească soluții dincolo de clişeele lipsite de atestare documentară[142].

Meditațiile Înaltpreasfinției sale surprind aspectele pozitive ale succesului ştiințific, cum ar fi fericirea adusă de cuceririle ştiinței familiilor infertile, dar nu ocolesc nici aspectele negative, respectiv posibila „manipulare genetică” (combinația de gene diverse pentru satisfacții utopice), notând că orice manipulare care izolează, care depersonalizează este contestabilă, datorită *persoanei* şi *iubirii*, datorită tainei dăinuirii iubirii de care are nevoie embrionul pentru a-şi structura firesc psihicul. Şi, subscriind la remarcile unui reputat teolog (Olivier Clément), arată că „manipulările genetice nu sunt admisibile decât în serviciul iubirii, adică pentru a veni în ajutorul unui cuplu şi rămânând în interiorul acelui cuplu”[143].

În prelungirea celor arătate, amintim gândurile Arhiereului teolog în proximitatea clonării. Teza pe care o dezvoltă este favorabilă cercetărilor de acest fel legate de floră şi faună, nu şi de om.

[141] *Ibidem*, p. 202-203.
[142] *Idem*.
[143] *Ibidem*, p. 233.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

Iar considerentele invocate sunt în consens cu învățătura creştină: *unicitatea* ființei umane, statutul de *persoană* conferit omului de către Creator, *prezența Chipului* divin în noi[144], sfidarea *specificității* umanului, perena *eroare* umană (ştiințifică şi morală), *inexistența* celulei originare[145].

Aşadar, ştiințele naturale, inclusiv antropologia, oferă date despre om, iar confruntarea diferitelor opinii constituie o necesitate. Când teologul şi omul de ştiință se interpelează unul pe altul, apar nepotrivirile, întrucât exigența ştiințifică nu admite să se substituie revelației. Pentru a depăşi polarizările, e necesară evitarea reducerii necunoscutului la cunoscut, ceea ce n-ar face decât să reducă ireductibil Misterul, operant în ambele domenii de cunoaştere[146].

În sfârşit, nu mai puțin provocatoare este eseistica Înaltpresfințitului Nicolae. Textele în discuție au un caracter apologetic şi, evident, reparatoriu, venind ca o reacție la nervozitatea criticilor de ieri şi de azi ai lui Eminescu, Blaga, Cioran, Eliade, chiar şi Tolstoi.

Din articolele consacrate acestor mari personalități, radiază un sentiment de amărăciune față de superficialitatea continuă a pseudojudecăților de valoare de care ele au parte. Iar nemulțumirea profundă e generată de maniera dură în care au fost şi sunt tratați chiar de către teologi. Încercarea Ierarhului nostru are un obiectiv precis: acela de a arăta că Eminescu, Blaga, Cioran, Eliade şi Tolstoi nu numai că au fost religioşi în general, ci creştini.

Mihai Eminescu, deşi e considerat un „simpatizant" al hinduismului (mai precis al budismului), autorul opinează că, în realitate, a fost un creştin prin educație, lecturi, studii şi opera literară[147]. Temeiurile pe care îşi fundamentează argumentarea sunt autobiografia poetului[148] şi biografia reflexivă[149], dar şi unele texte

[144] N. Corneanu, *Pe baricadele presei bisericeşti*, vol. II, p. 123.
[145] *Ibidem*, p. 124.
[146] N. Corneanu, *Pe firul vremii*, p. 188.
[147] *Ibidem*, p. 189.
[148] Este vorba despre lista lecturilor poetului: *Molitfelnicul*, *Biblia*, *Psaltirea* (în versuri a mitropolitului Dosoftei), *Cartea românească de învățătură* (a mitropolitului Varlaam), *Cărticica sfătuitoare pentru păzirea celor cinci simțiri şi a nălucirei şi a minții şi a inimei* (a Sfântului Nicodim Aghioritul), *Teologia*

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

din scrierile marelui poet național: „Îl simțim pe Dumnezeu – scria Eminescu – fiindcă în el doar ne simțim pe noi înșine. Trebuie să ni-l închipuim ca persoană, fiindcă numai astfel poate fi obiectul dragostei noastre, dar simpla încercare de a oferi un concept determinat despre el e sortită să dea greș. Orice astfel de concept este un nume nepotrivit pentru un conținut inexprimabil”[150]. La fel, despre Lucian Blaga arată că e greu să fie judecat după criterii rigide, întrucât tezele sistemului propriu de gândire trebuia să şi le alinieze exigențelor logicii[151]. Dovada că „în străfundul ființei sale a rămas credincios” a preluat-o din însăşi mărturia genialului cărturar, făcută de un confrate de arhierie al Mitropolitului nostru (Mitropolitul Nicolae Colan): „Am venit şi am văzut frumusețea locului, frumusețea acestei aşezări duhovniceşti. Cu toate că plec, într-un fel rămân totuşi aici” – e vorba despre cuvintele lui Lucian Blaga scrise în *Cartea de aur* a mănăstirii Sâmbăta de Sus[152].

În cazul lui Mircea Eliade, inconfundabilul istoric al religiei, în general, şi al creştinismului, în special, consideră că observațiile subiective sunt de natură să îi pună sub semnul întrebării credința, ataşamentul la creştinism şi, mai concret, la Biserică[153]. Analizând îndoielile de acest fel, atrage atenția că acestea sunt generate fie de opiniile unor colaboratori ai săi, care l-au caracterizat – evident, dintr-un unghi de vedere personal – ca fiind un „necredincios creştin” (I. P. Culianu), fie datorită discreției savantului în a mărturisi

---

dogmatică a Bisericii ortodoxe catolice de răsărit (a protosinghelului Melchisedec) şi *Învățătura ortodoxă din religiunea creştinească a unei sânte, catolice şi apostolice Biserici pentru clasele liceale* (a lui Silvestru Morariu Andreievici). La acestea se adaugă monografiile şcolii teologice din Tübingen (D. Fr. Strauss, Fr. Chr. Baur, Bruno Bauer) şi cărțile lui I. Kuhn (*Katholische Dogmatik*, 1857) şi F. X. Dieringer (*Lehrbuch der katholischen Dogmatik,* 1857). N. Corneanu, *Pe firul vremii*, p. 192. N. Corneanu, *În pas cu vremea*, p. 49.

[149] Sunt evocate în acest sens mărturiile călugăriței Agafia Moişa şi ale sorei poetului, Aglaia Eminovici. N. Corneanu, *Pe firul vremii*, p. 190-191.

[150] N. Corneanu, *În pas cu vremea*, p. 111.

[151] *Ibidem*, p. 44.

[152] N. Colan, *Amintiri,* în „Mitropolia Ardealului”, nr. 7-8/1966, p. 473-474. N. Corneanu, *Pe firul vremii*, p. 44.

[153] N. Corneanu, *op. cit.*, p. 131

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

dacă e credincios sau nu, fie din cauza faptului că a decis să fie cremanat[154]. Chirirahul teolog atrage însă atenţia asupra serviciilor aduse de către Mircea Eliade credinţei, religiei creştine, chiar ecumenismului, şi în mod special ortodoxiei, atitudini ce pot fi acceptate ca fiind un argument pentru reconsiderarea ilustrului istoric al religiilor[155]. Iar în motivarea opiniei sale evocă mărturisirea unui alt savant (I. G. Coman), care îl pomenea pe Mircea Eliade „totdeauna nu doar ca un erudit în istoria religiilor, ci mai ales ca un om credincios"[156].

În reflecţiile asupra lui Emil Cioran notează că mulţi 1-au perceput şi-1 percep drept necredincios, chiar un apostat. În realitate, deşi criticat de ultranaţionalişti pentru renegarea patriei, iar de teologi pentru sfidarea dogmelor Bisericii[157], Cioran este considerat a fi fost un „iubitor de neam" şi un om „credincios"[158]. Ceea ce nu s-a înţeles şi nu se înţelege încă e că, în viziunea compatriotului nostru, adevărata Românie trebuie creată lăuntric, printr-un exerciţiu moral exemplar şi că religiozitatea autentică presupune ample meditaţii asupra Creatorului şi creaţiei, ca El să ne devină interlocutor, dar şi asupra vidului, neantului, durerii, decepţiei, eşecului şi plictiselii. Şi toate acestea întrucât „prin scrisul său – arată Mitropolitul – Cioran atinge coardele sensibilităţii noastre ori de câte ori zguduie din amorţeală o lume «babilonizată» prin fanatismul său «fără crez», în realitate prin «lipsa iluziilor»"[159]. Iar corespondenţa lui Emil Cioran cu monahul Nicolae Steinhardt e declarată a fi edificatoare pentru credincioşia sa: „...în realitate – scria Cioran –, şi dumneavoastră o ştiţi foarte bine, sunt un spirit religios, dacă religia presupune o conştiinţă fără dubiu a golului acestei lumi. Ce mai contează restul,

[154] *Ibidem*, p. 133.
[155] *Idem*.
[156] *Ibidem*, 134.
[157] N. Corneanu, *Pe baricadele presei bisericeşti*, vol. I, p. 562-563. Idem, *Pe firul vremii*, p. 39.
[158] N. Corneanu, *Pentru mai binele obştesc*, p. 82.
[159] N. Corneanu, *Pe baricadele presei bisericeşti*, vol. I, p. 562. Idem, *Pe firul vremii*, p. 39.d

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

din moment ce ştiu ce înseamnă a te ruga (şi, mai mult, neputința de a o face). Dar vă autorizez să o faceți în locul meu...”[160].

În sfârşit, şi Lev Tolstoi este „salvat” din temnița destinată ereziarhilor, întrucât protestantismul său exprimă, în mod clar, poziția unui „om liber”, nu a unui „dogmatic”, de pe care a încercat să prezinte învățătura creştină[161]. Chiar dacă a comis greşeli, aprecierea e că ataşamentul său față de creştinism n-ar fi trebuit să ducă la pedeapsa excomunicării, întrucât el n-a încetat niciodată să fie ataşat lui Hristos[162]. În plus, Tolstoi ocupă un loc de frunte nu numai în cultura şi spiritualitatea rusă, ci şi în cea universală prin valoarea operei sale, chiar şi a doctrinei sale. Iar viața lui interioară apare ca o expresie a condiției umane, dornică de eliberare de sub limitări şi de afirmare a existenței în spirit, dornică de-a face bine şi de-a apăra demnitatea şi valoarea persoanei umane[163].

Aşadar, Mitropolitul Nicolae, fără a abandona încărcătura teologală, vine, prin cele scrise, în întâmpinarea contemporanului său[164], orice spirit vigilent descoperind în textele arhiereşti problemele lumii care-l absoarbe şi, în egală măsură, drumul pe care îl deschide (sau îl păstrează deschis) credința în vertijul veacului[165]. Cu alte cuvinte, un om al Bisericii scrie despre globalizare, despre agresivitatea presei, despre terorism cu maximum de responsabilitate şi interpelează cultura şi știința, dialogând cu ele în mod manifest, la fel cum o face cu Cel de Sus; e în permanență credincios imperativului clarității, fără să fie, însă, tranşant sau autoritar[166]. Şi procedează în abordările sale apelând la o cantitatea şi varietatea de informații, toate impresionante, pe care, dincolo de faptul că le utilizează, le stăpâneşte aristocratic. Domină sursele, le ordonează conform planului de cercetare, un plan apărut ca urmare a documentării şi a proiectului propus *apriori*.

---

[160] N. Corneanu, *Pentru mai binele obştesc*, p. 83.
[161] N. Corneanu, *În pas cu vremea*, p. 21.
[162] *Ibidem*, p. 22.
[163] *Idem*.
[164] M. Florescu, *Opera publicistică a unui ierarh*, în „Vatra”, nr. 11-12/ 2008, p. 47.
[165] M. Maci, *op. cit.*, p. 63.
[166] D. Chetrinescu, *Scriitorul*, în „Vatra”, nr. 11-12/2008, p. 101.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

Ierarhul nostru nu a scăpat însă de hăţişul pseudojudecăţilor de valoare. Universitarismul românesc însuşi, cu savanţii şi ignoranţii lui, îl supune cumpănirii înaintea de marea Cumpănire. Cei din urmă (contestatarii) – plini de sine, dar goi de merit – nu se sfiesc să peroreze că Nicolae Corneanu aparţine unui timp apus. Da. E adevărat că Arhiereul nostru e un om care, prin vârsta biologică, e revendicat de un alt timp. O atenţie unitară şi multiplă contrazice însă maliţiozităţile „savante", scrierile postcomuniste ale Prelatului nonagenar impunându-se prin forţa de a aduna şi crea punţi, surprinzătoare, dar remarcabile, între mefienţa intelectualilor aconfesionali şi fervenţii confesionali. Invită, altfel spus, „beligeranţii" la dialog, la întâlniri pe o problematică comună – marea surpriză e că cei ce se adună descoperă că ceea ce-i uneşte e mult mai important decât ceea ce-i desparte...

De ce astfel de performanţe? Pentru că e în joc o întreagă pedagogie asumată: a ascultării şi a întâlnirii celuilalt, care nu e anexat unei credinţe omnisciente şi omnipotente. E o didactică a invitaţiei la actualitate şi perenitate, cu sincera dorinţă de a fi sondat cât mai profund misteriosul ADN, purtător de multe, printre care – afirmă savanţii – şi de *pistis*!

S-a scris că Mitropolitul „Nicolae Corneanu este ultimul nume important din pleiada de patrologi şi istorici ai creştinismului antic din Biserica Ortodoxă Română, pleiadă ce-i cuprinde pe Ioan G. Coman, Dumitru Stăniloae, Iustin Moisescu, Teodor M. Popescu, Dumitru Fecioru, Teodor Bodogae"[167]. Ce-l caracterizează însă pe înaltul Prelat antologat?

Munca şi migala, vocaţia şi erudiţia ar putea fi două dintre tuşele ce-i definesc personalitatea şi opera. Apoi activitatea pastoral-misionară, fundamentată pe virtuţi remarcate şi elogiate de conştiinţa publică, arta oratorică aparte şi, bineînţeles, scriitura inconfundabilă, cu tonalităţi proprii, concisă, rafinată intelectual şi cotropitoare sentimental.

Dincolo de aceste ziceri, e vorba despre mult mai mult decât atât. E în discuţie impozanţa unui cărturar cu un *dar* indicibil; e

[167] C. Bădiliţă, *op. cit*., p. 10.

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)

vorba despre un suflet străbătut de un fluid misterios ce inundă gândirea, despre un om cu o capacitate aparte de a-şi face, în mod natural, interlocutori în intimitatea lui; e vorba despre un îndrăgostit de izbânzile perene ale spiritului, despre un *spirit ales*, care face, prin scrisul său, din *his temporibus* o realitate mereu actuală şi atrăgătoare. E vorba, în sfârşit, despre un om şi o operă care invită la *sympozion*, la un *banchet* unde oaspeţii de seamă sunt smerenia şi cugetarea, fidelitatea şi admiraţia, simţul critic şi tainica profunzime.

Teologhisirea Părintelui Mitropolit Nicolae e, aşadar, filocalică, e o teologie frumoasă prin natura ei, dar şi prin frumuseţea duhovnicească ce o îmbie, generos, semenilor, ştiuţi şi neştiuţi...

BDD-A13022 © 2013 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 00:54:35 UTC)